

BAKSTEEN

DECEMBER 2010
NUMMER 59

MAATWERK



HET HUIS VAN DE BARONES

Jaap Huisman

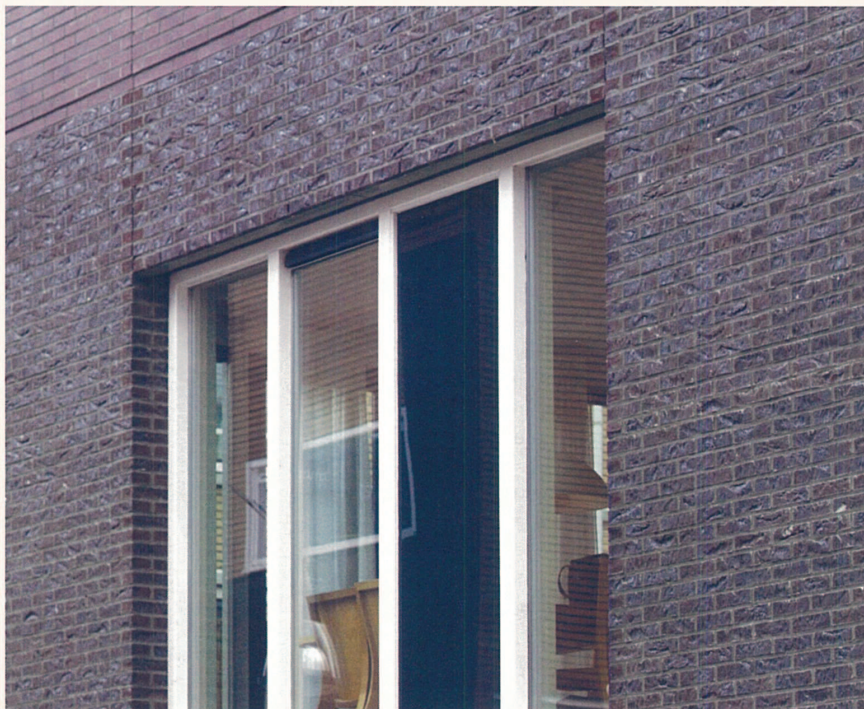
Nieuw Leyden is een welstandsvrije wijk aan de rand van de Leidse binnenstad. MVDRV tekende een ruitvormig stedenbouwkundig plan op grond waarvan de particuliere opdrachtgevers en de corporatie Portaal vervolgens zeer uiteenlopende huizen hebben gebouwd. Het huis van de familie Van Ulden/Kuiper en hun architect Kingma Roorda als voorbeeld.

Woonhuis met donkere steen van Siska van Ulden en Tim Kuiper in Nieuw Leyden, Leiden
Kingma Roorda Architecten

Woonhuis met bont verband van familie Hassing
Architecten: Studio Seven

Geen groter contrast denkbaar dan de gevel van het huis van Siska van Ulden/Tim Kuiper en die van de burens. Hebben de burens gekozen voor een schots en scheef metselpatroon in een bont palet van oker, oranje of bruin, Van Ulden hield het bij een donkergrijze steen, strak gemetseld met een diepe voeg. Deze tegenstelling had op zeker moment tot een conflict kunnen leiden, omdat het plaatsje van Van Ulden/Kuiper uitkijkt op de achtermuur van de burens, nog geen drie meter verwijderd van de woonkamer. Voordat de aannemer zijn fantasie losliet op de achtergevel, werd geïnformeerd of dat deel normaal, dus horizontaal, kon worden uitgevoerd. Immers, de burens hebben geen besef van het uitzicht, maar Tim en Siska worden er dagelijks mee geconfronteerd. Het kon. Siska, nu twee jaar later, verzucht: 'Hopelijk mogen we het een keer wit schilderen, maar nu zit dat er niet in. Stuken kan zeker niet, want dat kan binnen vochtoverlast veroorzaken.'

Geveldetail woonhuis wijk Nieuw Leyden, Leiden
Foto's: Luuk Kramer







Droom verwezenlijken

De tegenstellingen zijn groot, bewust groot, in Nieuw Leyden aan de rand van de Leidse binnenstad, maar dat was ook de bedoeling. Zelfbouwende particulieren moesten hier hun droom kunnen verwezenlijken; huur en koop kwamen tegenover elkaar te staan in een straat. Wat men deelt in Nieuw Leyden is een verhoogd parkeerdek waar de woningen overheen leunen. Dat betekent dat de woningen niet over achtertuinen beschikken maar over een patio, plaatsje of dakterras. Vanuit de parkeergarage hebben de bewoners via een deur toegang tot de woning. Het voordeel van deze formule is dat de straten zelf auto-vrij zijn en eruitzien als plantsoenen dankzij bijna manshoge bloempotten waarin boompjes staan. Kinderen kunnen hier vrijelijk spelen. MVRDV bedacht het stedenbouwkundig patroon voor het voormalige Slachthuisterrein van Leiden. Aan het Slachthuisterrein zelf herinneren de poort en enkele directiegebouwen uit het eind van de 19e eeuw waarin nu een crèche en enkele bedrijfjes zijn gehuisvest. Het noordelijk deel van Nieuw Leyden was een 'Vogelaarwijk', deels begin 20e eeuw, deels sociale woningbouw uit de jaren zeventig. Van het laatste segment is een groot deel gesloopt. Er zijn uiteenlopende woningblokken voor teruggekomen met opnieuw het parkeerdek als bindend element. Woningbouwvereniging Portaal heeft de eenvormigheid omgedraaid in een bont geheel aan architectuurstijlen die variëren van traditioneel tot Amsterdamse School, van classicistisch tot modernistisch. Het vertoont overeenkomsten met andere wijken waar het particulier opdrachtgeverschap zich manifesteert. Zijn jullie niet bang geweest voor Belgische toestanden, was een vraag die bezoekende gemeentelijke vertegenwoordigers telkens aan het informatiecentrum stelden. Ga maar kijken, het valt mee, luidde het antwoord, wat onder meer te danken is geweest aan het stedenbouwkundig plan van MVRDV. Dat plan is al even rigide en strak als het huis van Van Ulden/Kuiper.

Vaststond het parkeerdek en de 'envelop' voor de woningen met de straten als scheiding. Iedereen was vrij om zijn kavel van 16 meter diep optimaal te benutten, soms inspirerend, soms op de rand van de rooijlijn.

Uitgelezen kans

Toen Siska en haar partner Tim besloten dat ze toe waren aan een grotere woning, bedachten ze dat de architectuur 'niet te ver gezocht moest zijn'. Strak, zonder krullen, zonder franje, dat wilden ze de toekomstige architect meegeven. Hoewel ze Klaas Kingma van het bureau Kingma Roorda via de ouders van Siska kenden, passeerden drie à vier andere architecten de revue, totdat ze terugkeerden bij Kingma Roorda. Die beantwoordden aan hun verlangen naar een overzichtelijk en praktisch huis. De kavel bood een uitgelezen kans: ze konden beslag leggen op een straathoek. Kingma: 'Dan mag het pand automatisch hoger zijn, maar heb je ook de verplichting iets met de zijgevel te doen. Tegenover een formele voorgevel kun je een vrijere zijgevel ontwerpen waarin je zelf bepaalt waar en hoe je de ramen wilt hebben.' Daarover ontstond het enige verschil in inzicht tussen opdrachtgever en architect: het echtpaar dacht aan verticale ramen over de hele gevel, waartegen Kingma bedenkingen had. Van buiten gezien krijg je minder fraaie onderbrekingen vanwege de vloeren, vond hij. De 'plankjes' zouden het verticale effect teniet doen. 'Dat komt er bij ons niet in', beslechtte Kingma de uitkomst van de discussie.

Warm aanzien

Bijna alle zelfbouwoningen beschikken over een souterrain naast de ingang, een trap die leidt naar de bel-etage en zo verder omhoog naar de slaapverdiepingen. Zo ook in het ontwerp van Kingma Roorda, die echter de trap vanaf de bel-etage vanuit de woonkamer lieten lopen, zodat er niet teveel ruimte opging aan loze ruimtes die gangen en trappen nu eenmaal zijn. Bij Van Ulden/Kuiper eindigt deze in een royale ouderslaapkamer met dakterrassen aan beide kanten. Bamboevloeren en een eikenhouten trapleuning geven de woning een warm aanzien. Kingma ontwierp 'van binnen naar buiten', wat in dit geval wil zeggen dat hij rekening hield met de plaats van het aanrecht ten opzichte van de ramen aan de voorkant en de meer besloten zitkamer aan de achterkant. Zo is er een logische wisselwerking tussen privacy en transparantie ontstaan. Gewoonlijk zijn de indeling en de woningplattegrond de eerste zorg



Straatbeeld wijk Nieuw Leyden, Leiden

van architect en opdrachtgever, maar omdat dit een hoekhuis betreft is de materialisatie van groot belang. Siska van Ulden wist zeker wat ze niet wilde, geen hout omdat dat niet mooi verouderd, geen gestuukte gevel en toen het aankwam op baksteen, beslist een donker getinte variant. Opmerkelijk genoeg had de architect daar een andere voorstelling van. 'Architecten hebben al gauw de neiging donkere stenen te gebruiken, zodat het bijna een cliché wordt', vond Kingma. 'Ik was bang dat het te somber zou worden. Geel en groen waren de kleuren waaraan ik dacht, iets vrolijks op de hoek als compensatie voor de strenge vorm.' Nu het een donker blok is geworden, is het opgezaagd met een bijnaam. Het huis van de barones noemt de buurt het, streng en statig.

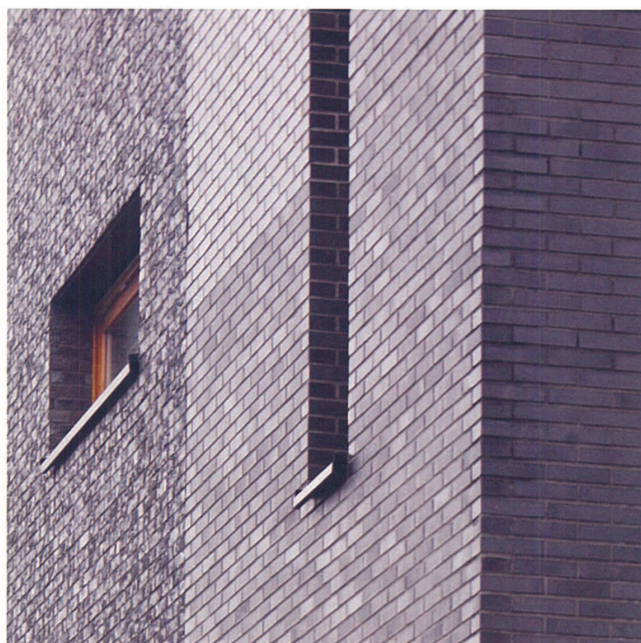
De grijsbronzen steen werd ontdekt tijdens een werkbezoek aan de wijk Delfgauw. Die moest het worden, wist de opdrachtgever stellig. Voor de voeg stelde Kingma als methodiek het pointmasteren voor: dan wordt met een voegroller de metselmortel diep tussen de stenen in één beweging doorgestreken. 'Ik wilde per se voorkomen dat er witte uitslag op de gevel zou komen, wat het totaalbeeld zou verstoren. Uitslag ontstaat nog wel eens door de voegspecie, al dan niet in combinatie met de vochtwisselwerking met de steen. Met pointmasteren breng je als het ware een scheiding aan tussen steen en voeg.'

Rompslomp

Om ideeën op te doen bezochten Kingma en zijn opdrachtgever de Scheepstimmermanstraat in Amsterdam, een van de eerste zelfbouwprojecten in de stad. Het nadeel van dat project is dat de huizen een betonnen funderingsplaat delen, zodat de toevoeging van een souterrain of wijnkelder vrijwel uitgesloten is. Daar staat tegenover dat buurtoverleg zich beperkt tot die gedeelde vloerplaat. In Nieuw Leyden was dat juist onderdeel van het bouwproces, omdat de bewoners nu eenmaal het parkeerdek delen. Bovendien moesten burens met elkaar de aansluiting op elkanders woningen bespreken: wie hoger bouwt dan zijn buurman, dient de spouw tussen de woningscheidende muren en de nok zo af te werken dat er geen wateroverlast voor het belendende pand ontstaat. En verder waren de zelfbouwers gebonden aan een gezamenlijke aannemer voor de ruwbouw. Toen die halverwege de bouw ook nog eens failliet ging, leken donkere wolken zich boven Nieuw Leyden samen te pakken. Terugkijkend op het proces constateert Kingma dat een adviserend/ regisserende architect veel rompslomp had kunnen besparen. Hoewel de kopers niet verplicht waren de architectuur op elkaar af te stemmen en de gemeente Nieuw Leyden



welstandsvrij had verklaard, zou een kapitein op het schip veel hindernissen hebben weggenomen. Van Ulden: 'In de straat hierachter zijn zelfbouwers nog bezig en het gevolg is dat de overburen doorlopend tegen een bouwschutting aankijken.' Maar haar straat is ingericht en het uitzicht op het esthetische pand van de overburen prima: de familie had het slechter kunnen treffen.





Koninklijk Verbond
van Nederlandse
Baksteenfabrikanten

BAKSTEEN is het vakblad van het Koninklijk Verbond van Nederlandse Baksteenfabrikanten (KNB) en verschijnt in controlled distribution tweemaal per jaar. Het blad biedt informatie over de baksteenindustrie en belicht trends in en opvattingen over baksteen en architectuur.